

Kitablara mənəvi ehtiyacımız böyükdür. Hələ min illər qabaq insanlar daş və gil kitabələri buna görə yaratdılar. Sonralar dəri, papirus, daha sonra kağız üzərində yazılan əlyazma kitablar meydana çıxdı. Mezolit dövrünə aid daş kitabələr kimi, erkən orta əsrlər dövründə əlyazma kitabları nümunələri də bugünkü qalmaqdadır.

Əsrlər ötdü, dövrlər bir-birini əvəz etdi. İnsan zəkası elmin müxtəlif sahələrində yeni-yeni uğurlara nail oldu. Dünyada misilsiz dəyişikliklərə yol açan ixtiralar edildi. XV əsrin birinci yarısından kitab çapı beşəriyyət tarixinin ən mühüm nailiyyətlərindən, ən böyük kəşflərdən biri hesab edildi. O zaman - 1445-ci ildə alman alimi İohan Quttenberqin ixtirası nəticəsində çap üsulu ilə ilk kitab buraxıldı. Həmin dövrdən məarifin, elmin, ədəbiyyatın inkişafına geniş yol açıldı. Kitablar insanlara əldə etdikləri bilikləri həm daha çəvik ölkədən-ölkəyə yaymaq, həmçinin gələcək nəsillərə ötürmək imkanı verdi.

“Yaxşı kitab
çox qiymətli xəzinədir”

Azərbaycanın böyük marifçilərindən biri, milli mətbuatımızın banisi Həsən bəy Zərdabi belə deyirdi. Tarix göstərir ki, bu dəyərli xəzinələrin özü qəder onların qorunması da vacibdir.

Qürur duyduğumuz məqamlardan biri də budur: Azərbaycanın zəngin kitab mədəniyyəti var. Dövrümüzə qədər gəlib çatmış daş kitabələr, sonrakı əsrlərdə xüsusi emalatxanalarda, mədrəsə və məscidlərdə hazırlanan əlyazma kitabları ölkəmizin qədim sivilizasiya mərkəzlərindən olduğunu bir daha təsdiq edir. Zəngin mədəniyyətimizin nümunələri olan kitabların bugünkü və gələcəyimizə naminə qorunub saxlanması kimi olduqca mühüm, xalq və dövlət üçün gərəkli işləri həyata keçirmək vəzifəsi isə kitabxanaların üzərinə düşür.

Azərbaycanın ən böyük kitabxanalarında nadir kitab fondları fəaliyyət göstərir. Ən zəngin fondlardan biri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) Mərkəzi Elmi Kitabxanası tərkibində təşkil edilən nadir nəşrlər fondudur.

AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının (MEK) Nadir kitab fondu 1998-ci ildə təşkil olunub. O zamanlar nadir kitablar başqa kitablar ilə bir fondda yerləşdirilirdi. Hazırda Nadir kitab fondunda 15428 nüsxə ədəbiyyat qorunub saxlanılır. Kitablar Azərbaycan, rus, ingilis, alman, fransız, ispan, italyan, latın dillərindədir.

Adətən Nadir kitab fonduna kitablar müəyyən meyarla - nəşr tarixinə görə, region və ölkə əhəmiyyəti elmi kitablar, nəfis tərtib kitablar, ölçülərinə görə (ən iri, ən kiçik) və digər meyarlar əsasında seçilib yığılır. Mərkəzi Elmi Kitabxanada Nadir kitab fondu yaradılanda bu amillər böyük diqqətlə nəzərə alınıb.

Ən qədim kitabların
qorunduğu məkan

Evəlcədən bir məqamı vurğulayaq ki, bu gün Azərbaycan kitabxanalarında olan ən qədim kitablar məhz bu ünvanda qorunub saxlanılır. MEK-in Nadir kitab fondunun nəşr tarixinə görə ən qədim sənədə yunan alimi tərəfindən qədim yunan dilində 1420-ci ildə yazılmış və Leonardo Bruni tərəfindən 1508-ci ildə qədim latın dilinə tərcümə edilmiş “Aristotelin iqtisadiyyatına dair Leonardo Aretininin fikirləri” adlı əsəridir. Kitab “yalnız Aristotel”in iqtisadiyyatı haqqındadır və cəmiyyətin iqtisadiyyat, etika, mənəviyyət və başqa sahələrdə münasibətlərindən bəhs edir.

İngilis dilində Ərdəbil məscidinin müqəddəs xalçalarına aid kitab bu fondda qorunan həcmə ən iri (54x64 sm) kitabdır. Bundan başqa, fondda həcmə ən kiçik (3,5x4,5 sm) kitab da saxlanılır. Bu, Yanka Kupalanın şeirlər kitabıdır.

Kitabxanada bizə Nadir kitab fondunda qorunub saxlanılan müxtəlif kolleksiyalar haqqında fondun rəhbəri Aida Hüseynova məlumat verir. Bunlardan tanınmış numizmat-alim Y.A.Paxomovun şəxsi kitab kolleksiyasının 4188 nüsxə, Tarix Muzeyinin kolleksiyasının 2588 nüsxə, miniatür nəşrlər kolleksiyasının 648 nüsxə, marka kolleksiyasının 1023 ədəd saxlanıldığını deyirik.

Nadir kitablar xəzinəsi

Firuzə qaşlı, qızıl suyuna
salınmış kitablar

Bəşər övladları kitabların ən böyük mənəvi sərvət olduğunu yaxşı biliblər. Nadir kitab fondunu gəzdikcə buna bir daha əmin oluruq. Fondda üz qabığını firuzə qaşlar bəzəyən, ətrafı qızıl suyu ilə işlənmiş, çin-yapon üslubunda düzəldilmiş qablarda olan kitablar mühafizə olunur. MEK-in Kitabxana-xidmət şöbəsinin müdiri Aygün Səferova deyir ki, kitablar mühafizə olunmaq məqsədilə qızıl suyu ilə işlənilib. Yəni kitabların qorunması, xarab olmaması kimi mühüm mə-

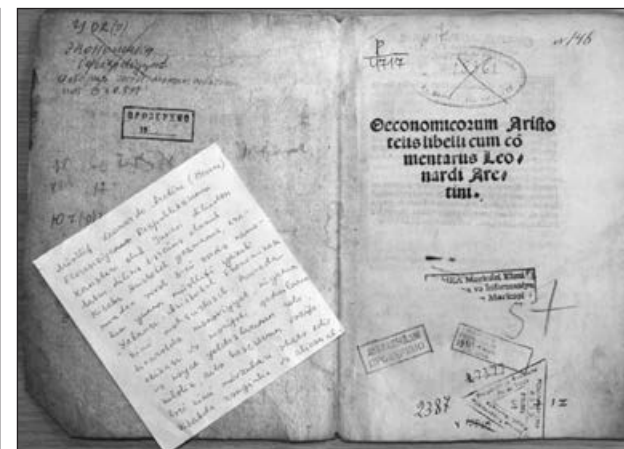
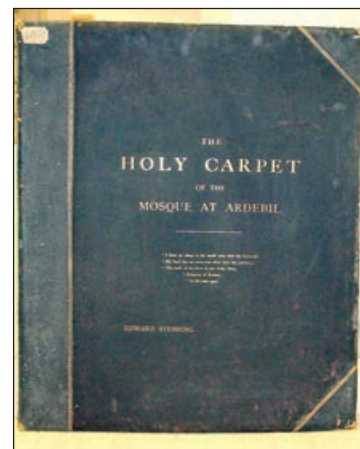
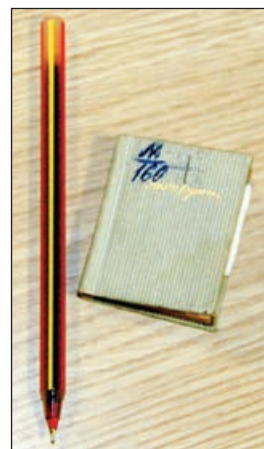

Xüsusi mühafizə
olunan kitablar

Nadir kitab fondunun əməkdaşları hansı misilsiz xəzinənin xəzinələri olduğunu yaxşı bilirlər. Burada hər bir kitabın böyük həssaslıqla yanaşılır. Fond XIX əsrin sonunda nəşr olunmuş 500 en qiymətli kitab isə xüsusi mühafizə rejimində, yəni torşusuz kartondan düzəldilmiş mikrofilmli konteynerlərdə qorunub saxlanılır.

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının Beynəlxalq və ictimaiyyətə əlaqələr şöbəsinin müdiri

Bu gün həm də gələcəkdə mənbə sayılacaq kitabların nəşri qəder onların qorunub saxlanması çox əhəmiyyətlidir. AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktoru Leyla İmanova vurğuladı ki, Mərkəzi Elmi Kitabxanasının məramı ölkəmizin qədim tarixinin, zəngin mədəniyyətinin, müstəqillik illərində qazanılmış siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni nailiyyətlərinin təbliği, Azərbaycan dilinin informasiya resurslarında istifadə imkanlarının genişləndirilməsi, müasir elmi araşdırmaların aparılması üçün informasiya təminatının yaxşılaşdırılması, millitərkibi irsimizi təşkil edən və yeni yaranan bütün növ mövcud sə-

sələləri qədim insanlar da nəzərə alır, bunun üçün müəyyən tədbirlər görürdülər.

Nadir kitab fondunda çox geniş formada bütün elm sahələrini əhatə edən universal xarakterli ensiklopediyalar mövcuddur. A.Səferova bildirdi ki, Nadir fondun rəflərini bəzəyən bu ensiklopediyalardan rus dilində XIX əsrdə Broxqauz-Efron tərəfindən

nəşr olunmuş Ensiklopedik lüğət (82 cild), XIX əsrdə nəşr olunan Ensiklopedik lüğət “Qranat” (44 cild), 1875-ci il nəşri ingilis dilində “Britanika” (31 cild), 1946-cı il nəşri “Britanika” (20 cild), 1944-cü il nəşri Amerikan ensiklopediyası (28 cild), Londonda nəşr olunmuş “Yeni universal ensiklopediya” (14 cild), 1994-cü ildə nəşr olunmuş “Dünya kitabı”

ensiklopediyası (22 cild) oxucuların diqqətini daha çox çəkir və onlara tez-tez müraciətlər olur. Həmçinin alman dilində 1977-ci ildə nəşr edilmiş 15 cildə “Mayerin yeni lüğəti” universal ensiklopediyadır. Fransız dilində isə “P.Larousse”, “Grand ensiklopedi”, “Universales” ensiklopediyaları da fondadakı nadir nümunələrdədir.

Mübariz Göyüşlü burada qorunan dəyərli mənəvi xəzinənin oxucular üçün əlçatan edilməsi məqsədilə geniş işlər həyata keçirildiyini diqqətimizə çatdırdı. Hazırda kitabxanada nadir nüsxələrin rəqəmsallaşdırılması uğurla həyata keçirilir. M.Göyüşlü qeyd etdi ki, nadir kitabların elektron kitabxanası tezliklə oxucuların istifadəsinə verilecək.

nədlərin toplanılıb saxlanması, eləcə də dünya tarixi və mədəniyyətinin istifadəçilərə təqdim olunması yolu ilə dövlət və milli maraqlara uyğun oxucu icmasını formalaşdırmaq və akademik icmanın mərkəzinə çevrilməkdir. Mərkəzi Elmi Kitabxanasının ötanikli fəaliyyəti uğurlu oldu. Kitabxana 2017-ci ildə bir sıra sahələrdə birinciliyə imza atdı. L.Imanova

qeyd etdi ki, MEK-in keçən il əldə etdiyi mühüm nəticələr, onların 4 illik strateji hədəflər üzərində qurulması MEK-in imza atdığı və Azərbaycan kitabxana-informasiya məkanında uğurla nail olduğu ilk təşəbbüslərdir. Bunların sırasında işlək səviyyəyə gətirilmiş Milli Rəqəmsal Yaddaş (MRY) layihəsi çərçivəsində elmi mənbələrin sistemləşdirilmiş qeydiyyat siyahısı hazırlandı, AMEA elmi müəssisələrinin əksəriyyəti tərəfindən MRY bazasına milli yaddaş salınması tövsiyə olunan sənədlərin siyahısı təqdim edildi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafına Dəstək Fondu Milli Rəqəmsal Yaddaş layihəsinə dəstək verdi.

Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktoru ötən il həyata keçirilən işlərin bir çoxunun bu il davam etdiriləcəyini bildirdi: “Azərbaycan Mətbuat Şurası ilə AMEA rəhbərliyi bir araya gəlib Azərbaycanda elm sahəsində baş verən yeniliklərin, kəşflərin və elmin inkişafı proseslərinin media vasitəsilə ictimaiyyətə çatdırılmasının, təbliğinin əhəmiyyəti, informasiyanın toplanılmasının, sistemləşdirilməsinin və etibarlı qorunub saxlanılmasının yolları barədə razılığa gəldi. Hazırda MEK-də aparıcı mətbuat orqanlarının nüsxələrinin PDF formatında MRY bazasına daxil edilməsi prosesi həyata keçirilir. MRY layihəsinin məqsədi Azərbaycanın qədim mədəniyyəti, tarixi, beşəriyyətin inkişafına verdiyi töhfələr barədə Azərbaycanda və ölkəmizin hədudlarından kənarda mövcud olan bütün məlumatları toplamaq, sistemləşdirmək, rəqəmsallaşdırmaq, elektron kataloqa salmaq, arxivləşdirmək, yerli və dünya oxucusunun, tədqiqatçıların istifadəsinə verməkdir. Eyni zamanda, sərbəst elektron resurslara aid edilən azərbaycandilli vikipediyanın mövqeyi AMEA institutları və kənar təşkilatlara sistemli şəkildə keçirilmiş təlimlər və təlim sonrası əlaqələndirmə nəticəsində 58-ci pillədən 51-ci pilləyə irəlilədi və bu il də vikipediya istifadəçiləri elektron dərsliklərin hazırlanması, təlimlərin sisteminin geniş təbii üzrə fəaliyyət davam etdiriləcək”.

L.Imanova məlumat verdi ki, Azərbaycan kitabxanalarında mühafizə olunan və 2016-cı ildə Mərkəzi Elmi Kitabxanada aşkarlanıb rəqəmsallaşdırılmış 17 ən qədim kitabın 7-nə kitabxanamızın oxucusu tərəfindən annotasiya hazırlandı və kitabxana istifadəçilərinə təqdim olundu. Bu, kitabxana ilə akademik oxucu icmasının qarşılıqlı əməkdaşlığı baxımından çox təqdirəlayiq və uğurlu nəticədir.

Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktoru nəzərdə tutulan işlərdən də danışdı. Bildirdi ki, vikipediya təlimləri ilə əhatə edilmiş təşkilat və qurumların sayının artırılması, üc-növbəli xidmətə keçid, media ilə gündəlik kommunikasiyanın onlayn avtomat rejimə keçirilməsi kitabxanada həyata keçiriləcək tədbirlərin sırasında. Bundan başqa, elektron kataloqun saytda yerləşdirilməsi və onlayn rejimdə yenilənməsi, VIS-DOC (Document) elektron sənəd dövriyyəsi üçün nəzərdə tutulan platformanın, VIS-FIN (Finance) müəssisənin maliyyə fəaliyyətini idarə etmək və nəzarət üçün nəzərdə tutulan platformanın, VIS-SCA (SCAN) müəssisənin rəqəmsallaşdırma proseslərini idarə etmək üçün nəzərdə tutulan platformanın hazırlanması məqsədilə mühüm tədbirlər planlaşdırılıb.

Zaman bəzən xalqımızın xeyrinə işləməyib. Bu gün yalnız Azərbaycan xalqının deyil, bütövlükdə beşəriyyətin mənəvi xəzinəsini dəyərləndirəcək çox kitablar əlimizdə deyil. Onların əksəriyyəti laqeydliyimizin yox, siyasi rejimlərin güdazına gedib. Xüsusilə də yetmiş il hökmranlıq edən sovet hakimiyyəti dövründə qiymətli kitablar, əlyazmalar kütləvi şəkildə məhv edildi. Onları geri qaytarmaq mümkün olmasa da, əlimizdə qalanları qorumaq həm də gələcək nəsillər qarşısında daşdırdığımız mənəvi vəzifədir. Mərkəzi Elmi Kitabxana bu mühüm işləri həyata keçirməsi yolunda fəaliyyətini əzmlə davam etdirir.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
Ağaəli MƏMMƏDOV (foto),
“Azərbaycan”

